

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17 (60)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т ; [редкол.: В. В. Вербець, М. С. Янцур, І. Д. Бех та ін]. – Рівне : РДГУ, 2017. – 332 с.

Збірник наукових праць містить статті з проблем гуманітарної парадигми сучасної освіти, дидактики новітньої школи, соціалізації та ресоціалізації в освітньому просторі, компетентнісної підготовки педагога та використання інноваційних освітніх технологій у дошкільній, загальноосвітній, професійній і вищій освіті.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів, вчителів, викладачів та студентів вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх і дошкільних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романишина Наталія Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'язнавства Київського славістичного університету);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тишук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 29.06.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

ISBN 966-7281-10-9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

ЗМІСТ

<i>Павелків Р.В.</i> Проблема розуміння та утвердження цінності особистості сучасним педагогом	3
<i>Малафійк І.В.</i> Суб'єктність як якість сучасної освіти	6
<i>Руденко В.М.</i> Зміст вищої освіти як предмет педагогічного проектування в контексті культури	11
<i>Беленька Г.В.</i> Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання в університеті	15
<i>Літнік О.О.</i> Закономірності та принципи педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах вищого навчального закладу	19
<i>Пелех Ю.В., Непеляк М.С.</i> Глобалізаційний вимір сучасного вищого навчального закладу: інноваційний погляд	22
<i>Волинець К.І.</i> Людський капітал як фактор інноваційного розвитку вищого навчального закладу	25
<i>Оксенюк О.В.</i> Науковий парк у системі освітологічної підготовки фахівців	29
<i>Міщенко Т.О., Стадник Н.В.</i> Студентоцентричне навчання як вектор розвитку гуманітарної парадигми освіти	32
<i>Петрук Л.П.</i> Теоретико-методичні основи організації самостійної роботи студентів в умовах реформування вищої освіти в Україні	37
<i>Сяська І.О.</i> Впровадження системи екологічної освіти у вищих педагогічних навчальних закладах на засадах сталого розвитку	40
<i>Гнедко Н.М.</i> Технології віртуальної та доповненої реальності в освітньому середовищі вищого навчального закладу	44
<i>Булгаков В.П.</i> Теоретико-методологічні засади педагогічної творчості та майстерності в умовах інформаційного суспільства	48
<i>Серковска-Монка Ядвіга.</i> Що нейронаука може внести до дидактики?	51
<i>Карпенчук С.Г.</i> А якщо звернутися до «Пампедії»	55
<i>Белова С.А.</i> Педагогіка співробітництва у практиці експериментальних Бременських шкіл 20-х рр. ХХ ст.	60
<i>Галатюк М.Ю.</i> Цикл навчального пізнання – основа моделювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з природничих предметів	64
<i>Останчук М.В.</i> Методика теоретичного вивчення теми з фізики «Світловий потік і фотометричні величини» в класах природничо-математичного профілю	67
<i>Мороз Л.В., Трофімчук В.М., Василькевич С.С.</i> Використання методу портфоліо в практиці навчання іноземної мови	71
<i>Шевчук О.А.</i> Формування валеологічного світогляду старшокласників загальноосвітнього навчального закладу щодо усвідомлення сутності дорослого життя	75
<i>Плисюк О.Р.</i> Методичні аспекти диференційованого навчання математики в старшій школі з врахуванням різниці в темпі засвоєння знань під час самостійної роботи учнів	77
<i>Галатюк Т.Ю.</i> Формування методологічної культури старшокласників на основі діяльнісного підходу до вивчення природничих предметів	82
<i>Совгар О.М.</i> Захист українського шкільництва в діяльності культурно-освітніх товариств Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття	86
<i>Дубич К.В., Данилюк К.В.</i> Соціальний педагог в організації інклюзивного навчального процесу дітей з обмеженими фізичними можливостями	89
<i>Ставожинська-Гжондел Марія.</i> Багатокультурний діалог в контексті дитячої міграції як виклик сучасній школі	92
<i>Нечипорук Л.І.</i> Проблема ресоціалізації дітей із сімей вимушених переселенців	96
<i>Лукашевич Роланд.</i> Педагогічні й етичні аспекти дослідження безпритульних методом спостереження з неявною участю	99
<i>Павелків В.Р.</i> Формування деструктивної поведінки підлітків як наслідок десоціалізації	103
<i>Бриндіков Ю.Л.</i> Реабілітація як сфера професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери	106
<i>Слозанська Г.І.</i> Підготовка майбутніх соціальних працівників до застосування «casework» як методу соціальної роботи в територіальній громаді	111
<i>Левчук І.Б.</i> Рефлексійний вплив соціально-психологічного театру в профілактично-корекційній роботі соціального педагога	114
<i>Лехолетова М.М.</i> Формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у навчально-дослідницькій діяльності	118
<i>Косарева О.І.</i> Діагностика рівня розвитку соціальної компетентності як комплексної характеристики особистості майбутнього педагога	122
<i>Марчук Г.В.</i> Дошкільний навчальний заклад як центр формування соціального досвіду старших дошкільників	125
<i>Найда Р.Г.</i> Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу	129
<i>Конончук Д.І.</i> Соціально-педагогічна підтримка у формуванні безпечної поведінки підлітків у оздоровчих таборах	132
<i>Катеринюк В.І.</i> АРТ-терапевтичні вправи та техніки у контексті попередження девіацій у дітей та підлітків ...	136
<i>Кононко О.Л.</i> Готовність майбутнього педагога до формування у дошкільників цілісної наукової картини світу	139

<i>Мирончук Н.М.</i> Моделювання ситуацій самоорганізації у контекстній підготовці майбутніх викладачів вищої школи	145
<i>Дзюбишина Н.Б.</i> Компетентнісний підхід у процесі підготовки майбутніх хореографів	149
<i>Волинець Ю.О., Стаднік Н.В.</i> Формування професійно-дослідницької компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти	153
<i>Маліновська Н.В.</i> Підготовка майбутніх вихователів до формування мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку	157
<i>Романенко Л.В., Романенко К.А.</i> Підготовка майбутнього вчителя до формування алгоритмічної компетентності молодших школярів як наукова проблема	160
<i>Косарева Г.М.</i> Діагностика сформованості когнітивного компонента толерантного ставлення до дітей з особливими потребами у майбутніх вихователів	163
<i>Козачук М.В.</i> Формування професійної компетентності логопеда в умовах інклюзивної освіти	167
<i>Калаур С.М.</i> Використання проблемних ситуацій та завдань під час формування у майбутніх фахівців соціальної сфери готовності до розв'язування професійних конфліктів	171
<i>Коваленко О.В.</i> Управлінські ситуації як засіб підготовки організаторів дошкільної освіти до професійної діяльності	175
<i>Грицай Н.Б.</i> Дидактика біології як базова дисципліна у методичній підготовці майбутніх учителів біології: європейський та український контекст	180
<i>Чуvasова Н.О.</i> Проблемно-креативні ситуації в структуруванні змісту природничих дисциплін як засіб розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів хімії та біології	184
<i>Хміль Н.А.</i> Зміст і структура професійної готовності майбутніх учителів до використання хмарних технологій у навчально-виховному процесі	189
<i>Павлюк Н.П.</i> Ділове спілкування як основа комунікативної культури студентів, викладачів у вищих навчальних закладах	193
<i>Джеджерера К.В.</i> Дефініції «Ділове спілкування», «Професійне спілкування», «Професійне ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів	197
<i>Степанова О.І.</i> Компетентісно-орієнтований підхід при викладанні культури мовлення майбутнім вихователям дошкільних навчальних закладів у контексті гуманізації освітнього процесу вищів	201
<i>Козлюк О.А.</i> Стан підготовки майбутніх вихователів до формування гуманістичної спрямованості спілкування дошкільників	205
<i>Падалка О.І.</i> Когнітивний компонент у структурі пріоритетних педагогічних цінностей майбутніх вихователів	208
<i>Федорова Н.В.</i> Формування гуманістичної педагогічної позиції майбутніх логопедів у процесі професійної підготовки	211
<i>Янциур М.С.</i> Гуманістичний аспект професіологічної підготовки майбутніх вчителів трудового навчання та технологій	215
<i>Галатюк Ю.М.</i> Формування готовності майбутніх учителів фізики до проектування та організації творчої навчально-пізнавальної діяльності	222
<i>Горопаха Н.М.</i> Організація педагогічної практики студентів спеціальності «Дошкільна освіта»: компетентнісний аспект	225
<i>Мельничук О.В.</i> Педагогічні здібності викладача вищого навчального закладу	230
<i>Павелків К.М.</i> Професійна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови: сутність, зміст, структура	232
<i>Мосейчук Ю.Ю.</i> Психолого-педагогічні підходи до педагогічного проектування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем культури здоров'я	236
<i>Ващенко О.М.</i> Методологічні засади підготовки майбутнього вчителя до використання здоров'язбережувальних освітніх технологій в навчально-виховному процесі початкової школи	240
<i>Мондич О.В.</i> Методика формування предметної компетентності майбутніх учителів початкових класів з анатомії та фізіології людини	244
<i>Конончук О.А.</i> Компетентнісна складова у професійній підготовці фахівців дошкільної освіти як умова попередження агресивної поведінки дошкільників	247
<i>Руденко Н.М.</i> Формування конфліктологічної культури студентів на заняттях спецкурсу «Конфлікти в дитячому віці»	252
<i>Володько Т.К.</i> Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи засобами виставкової діяльності	255
<i>Тюска В.Б.</i> Самореалізація майбутнього педагога – організатора дозвілля у клубній діяльності	258
<i>Ваколюк А.М., Дутчак В.В.</i> Вплив фізичної культури на формування всебічно розвиненої особистості	262
<i>Юрчук О.І.</i> Педагогічні умови підготовки студентів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах	265
<i>Войтович О.В.</i> Сутність емоційної саморегуляції вихователя дошкільного закладу	269
<i>Осипчук О.П.</i> Педагогічні умови формування моральної поведінки у молодших школярів	272
<i>Дуброва А.С.</i> Тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови в контексті європейських вимог	275
<i>Станіславчук Н.І.</i> Формування етичної компетентності студентів у вищій школі	278
<i>Луцик Г.О.</i> Готовність майбутніх психологів до роботи з підлітками, схильними до девіантної поведінки як теоретична проблема	280

<i>Горохівська Т.М.</i> Структура професійно-педагогічної компетентності викладача: теоретичний аналіз	284
<i>Воронцова І.В.</i> MIND MAP як засіб підвищення ефективності графічної підготовки студентів технічних коледжів	288
<i>Сушенцева Л.Л.</i> Інтегровані предметні навчальні комплекси як основа формування професійної мобільності педагога професійного навчання машинобудівного профілю	291
<i>Давидович В.О., Томаш В.В.</i> Сучасні підходи в організації групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів професійно-технічних навчальних закладів на заняттях з машинобудівельних дисциплін	296
<i>Дичківська І.М.</i> Теоретичне обґрунтування змісту рефлексивного компонента готовності до інноваційної діяльності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів	300
<i>Янциур Л.А.</i> Інноваційно-пошукова робота педагога з методики образотворчої діяльності на різних етапах раннього і дошкільного дитинства	303
<i>Вертузіна В.М., Пугач А.Ю.</i> Формування просторових уявлень у дітей п'ятого року життя (на матеріалі об'єктів екологічної стежини)	306
<i>Глінчук Ю.О.</i> Підготовка майбутніх учителів початкових класів до запобігання учнівського травматизму	309
<i>Павлюк Т.О.</i> Використання елементів народної математики в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів	313
<i>Семеняко Ю.Б.</i> Емпіричне дослідження виховання культури споживання медіа-продукції у дітей старшого дошкільного віку в сім'ї	316
<i>Романюк А.А.</i> Реалізація вчителями початкових класів принципу наочності в освітньому процесі початкової школи	320
<i>Артемюва Ю.І.</i> Методичні основи навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів	323
<i>Відомості про авторів</i>	327

3. Karmin A.S. Kulturologiya / A.S. Karmin. – SPb.: Izd-vo "Lan", 2001. – 832 s.
4. Leontev A.N. Deyatel'nost, soznanie, lichnost / ФюТю Леонтев. – М.: Politizdat, 1975. – 304 s.
5. Novij tlumachnij slovník ukraїnskoї movi u troh tomah. – К.: Vidavnicтво "Akoniť", 2006. – 862 s.
6. Rudenko V. Fenomenologiya vzaemozv'yazku osviti i kulturi / V. Rudenko // Slovyanskij visnik: zb. nauk. prac. – Rivne, 2011. – Vipusk 11. – S. 228-233.
7. Teoreticheskie osnovy sodержaniya obschego srednego obrazovaniya / pod red. V.V. Kraevskogo, I.Ya. Lerner. – М.: Pedagogika, 1983. – 352 s.
8. Frankl V. Chelovek v poiskah smysla / V. Frankl. – М.: Progress, 1990. – 368 s.
9. Frege G. Smysl i denotat / G. Frege // Semiotika i informatika. – Vyp. 8. – М., 1977. – S. 12-28.

В.Н. РУДЕНКО. СОДЕРЖАНИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРЫ

Предлагается проект реконструкции содержания высшего образования на основании изоморфности систем образования и культуры. Концепция отображает гуманистический вектор развития образования и выступает фактором целостности содержания образования в рамках цивилизационно-культурологической парадигмы.

Ключевые слова: содержание образования, культура, проект, ценности, значение, смысл.

V.M. RUDENKO. CONTENTS OF HIGHER EDUCATION AS AN OBJECT OF PEDAGOGICAL PLANNING IN THE CONTEXT OF CULTURE

The project of contents reconstruction of the higher education is offered on the grounds of the isomorphism systems of education and culture. The concept of cultural orientation represents the humanism vector of development of education and comes forward as a factor of integrity of maintenance of education within the framework of civilization-cultural paradigm.

Key words: contents of education, culture, project, values, values, sense.

Рекомендовано до друку.

Д-р. пед. наук, проф. О.Б. Петренко.

Одержано редакцією 15.05.2017 р.

УДК: 378.147:373.2:371.134

Г.В. БЕЛЕНЬКА

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглядаються питання щодо сутності поняття "фахова компетентність", відмінність його від поняття "професійна компетентність". Розкривається структура та основні етапи формування фахової компетентності у студентів педагогічних спеціальностей в період навчання в університеті. Обґрунтовано умови формування фахової компетентності. Представлено залежність рівня фахової компетентності студента від якості взаємодії з учасниками освітнього процесу та власної соціальної активності. Підкреслено необхідність розвитку в процесі навчання професійно значущих здібностей та педагогічного мислення майбутніх фахівців.

Ключові слова: фахова компетентність, професійна компетентність, освітній процес, навчальна взаємодія, етапи формування, умови формування.

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення усіх сфер його соціального та духовного життя потребують від вищої школи якісно нового рівня підготовки фахівців. Педагогічна освіта вступила в етап реформування, зберігаючи набутий національний досвід і поступово входячи у світовий освітній простір. На цьому етапі виникли нові питання, які необхідно вирішувати. Серед них проблема формування фахової і професійної компетентності випускників вищих навчальних закладів.

Поняття "фахова компетентність" тісно пов'язане з такими близькими поняттями як професіоналізм/професійна компетентність, професійна культура та професійна творчість. Але поняття ці не тотожні і розкривають різні сторони діяльності людини. Під професійною компетентністю розуміють готовність і здатність людини до виконання службових обов'язків у загальній сфері обраної професійної діяльності. Наприклад, педагогічній. Фахова компетентність – більш вузьке поняття, що характеризує готовність і здатність людини діяти в певній галузі обраного напрямку діяльності. Наприклад, педагог дошкільної галузі, соціальний педагог, педагог/вчитель початкової школи тощо. У вищих педагогічних навчальних закладів всіх студентів готують до діяльності у сфері педагогіки, але за обраним фахом (вчитель, вихователь, соціальний педагог, тифлопедагог, сурдопедагог тощо).

Як зазначає Н. Мельник [2, 61-62] у психолого-педагогічній літературі європейського освітнього простору поняття «підготовка», відносно педагогічної діяльності дошкільних педагогів, вживається у двох англійських варіантах: словосполучення «професійна підготовка дошкільних педагогів» – «professional preschool teacher education» та «vocational preschool teacher training». «Professional education» – трактується як професійна освіта, а «vocational training» як фахова підготовка. Так, у виданні Європейського центру розвитку професійної освіти (ЄСРПО) «Професійна освіта і навчання на більш високих рівнях кваліфікації» (Vocational education and training at higher qualification levels) за 2011 рік визначено, що відмінність між «vocational» (фах, професійне покликання, справа/заняття якоюсь діяльністю на професійному рівні) та «professional» (професійною ступеневою освітою) лежить у площині підходів до розуміння понять «vocation»(фах) і «profession»(професія). Розрізняють два концептуальні підходи до тлумачення цих понять:

- відповідно першого, диференціального підходу, поняття розмежовуються в ієрархічній інтерпретації, в якій професія (profession) є такою категорією, яка має більш високий статус, ніж фах (vocation);
- відповідно другого, синонімічного підходу, поняття «vocation» та «profession» інтерпретуються як синонімічні терміни, і у словосполученні фахова (vocational) і професійна (professional) ступенева підготовка співвідносяться вже з поняттям «освіта» у контексті загальної (general).

Поняття «фахова компетентність» (vocational competence) найчастіше використовують у значенні майстерного володіння певним вузьким комплексом професійних умінь.

Фахова компетентність у вітчизняній психолого-педагогічній літературі розглядається як підготовленість і здатність суб'єкта праці (спеціаліста чи колективу) до виконання завдань і обов'язків повсякденної професійної діяльності. Вона виступає мірою і основним критерієм визначення її відповідності вимогам праці. Фахова компетентність є складовим елементом професійної культури, основою розвитку професійної творчості, базисним етапом формування професіоналізму. Закладається і формується професійна й фахова компетентність майбутнього фахівця в період навчання у вищому закладі освіти. Тож сучасний вищий навчальний заклад всім змістом і організацією освітнього процесу має забезпечити високий рівень підготовки фахівця до майбутньої ефективної діяльності у складних динамічних умовах сьогодення. Ці питання лишаються актуальними і потребують свого вирішення.

Засновники психологічної теорії навчальної діяльності – Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, Г.К. Маркова, П.Я. Гальперін, Н.Ф. Талізін та інші (в широкому контексті теорії діяльності, психологічні основи якої були закладені працями Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, а конкретний зміст сформульовано О.М. Леонтьєвим) висунули нову проблему в теорії навчання – зміна самого суб'єкту діяльності в процесі дій, що відтворюють об'єктивні властивості предмета пізнання при вирішенні учбових завдань узагальненими способами дій.

Своєчасність і актуальність поставлених теорією навчальної діяльності проблем розповсюджується не лише на школу, стосовно до умов навчання в якій і була сформульована ця теорія, але й на вузівське навчання, діяльність студентів. Актуальність і можливості розповсюдження теорії навчальної діяльності на навчання у вищих закладах освіти в цілому визначається тим, що вже склалися певні позитивні тенденції у вищій школі (як в нашій країні, так і в світовій практиці), які дозволяють реорганізувати як викладання навчальних дисциплін у ВНЗі, так і навчальну діяльність студента з метою формування його професійної компетентності в широкому розумінні даного слова.

Дослідженню проблеми підготовки фахівців у вищих педагогічних закладах освіти присвячені роботи таких авторів, як Г. Алова, А. Алексюк, О. Абдуліна, Л. Артемова, Ю. Бабанський, В. Безпалько, Г. Беленька, В. Бондар, І. Зязюн, О. Мороз, О. Шаров, В. Огнев'юк та інших. У цих роботах розкрито зміст, методи, форми, нові технології навчання студентів, формування фахових умінь та окремих рис характеру майбутніх педагогів. Проте багатоаспектність проблеми дозволяє виділити не вирішені раніше питання і поглибити вивчення теоретичних основ формування фахової компетентності майбутніх педагогів.

Мета статті – обґрунтувати етапи та умови формування фахової компетентності майбутніх педагогів в період навчання у ВНЗ.

У Державній національній програмі «Освіта» /Україна ХХІ століття/ накреслені основні шляхи реформування освіти, серед яких, зокрема, розвиток індивідуальних здібностей і талантів молоді, створення умов для їх реалізації. Згідно особистісно-діяльнісного підходу педагогічної психології до організації навчального процесу, в центрі його знаходиться той, хто вчиться, формування його особистості засобами даного конкретного предмету. Щоб замінити традиційний авторитарно-репродуктивний підхід до організації навчання в педагогічних вишах на творчо-діяльнісний, в його основу було покладено принцип гуманізації освітнього процесу. Гуманістичний підхід до організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі проявляється у зверненні до особистісної суті людини, звільненні її від одноманітності та стандартизації як у суспільному бутті, так і у власному особистісному розвитку. Реалізується він за рахунок наступних факторів: мотивації навчання; практико орієнтованого змісту навчальних дисциплін; побудови освітнього процесу на засадах наукового дослідження; забезпечення атмосфери позитивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованої на досягнення поставленої мети; структурування лекційних, семінарських та практичних занять на спільній солідарній основі, що сприймається як студентами, так і педагогом; забезпечення умов для самореалізації студентів в ході опанування ними навчальних курсів та включення їх у загальний вир студентського життя.

З усіх складових ланок процесу навчання (мета, завдання, зміст, засоби, форми, методи, контроль і аналіз результатів) саме методи виступають вирішальною умовою ефективного функціонування процесу навчання і, за достатнім професіоналізмом викладача, є найбільш мобільною, суб'єктивною умовою ефективності освітнього процесу. Вдумливо добираючи та варіюючи методи і прийоми навчання викладач може докорінним чином змінити ставлення студента до процесу отримання знань, підвищити рівень його інтелектуальної активності та самостійності в ході опанування предметами з обраного фаху. Безперечно, що підвищення рівня інтелектуальної активності студентів в ході опанування ними різноманітних навчальних дисциплін є передумовою міцного і глибокого засвоєння знань, які визначатимуть в подальшому якість фахової підготовки.

І.А. Зязюн, розглядаючи процес набуття студентами професіоналізму у студентські роки, зазначав, що тривалий час вважалось, що підготовка особистості майбутнього вчителя в процесі його професійного навчання забезпечується засвоєнням системи педагогічних знань [3]. І чим більшою була педагогічна насиченість такого навчання, тим кращою здавалась підготовка вчителя. Практика засвідчила хибність такого підходу. Реальна педагогічна діяльність ставить у такі ситуації, коли самих теоретичних знань замало, потрібні практичні вміння і навички для вирішення реальних завдань практики в умовах постійно змінюваного соціуму та індивідуальних потреб особистості. Крім того, молодий педагог в процесі діяльності починає усвідомлювати, що саме він, його особистість, є своєрідним «інструментом» організації взаємодії з вихованцем.

Успіх професійної діяльності і виконання покладених на педагога повноважень, що відповідають рівню його компетентності, таким чином залежить і від наявності та розвитку професійно значущих здібностей, особливостей педагогічного мислення тощо [3]. Тому поняття навчання (підготовка) фахівця у педагогічному навчальному закладі передбачає не лише засвоєння знань, формування професійних якостей та умінь, але й розвиток здібностей "... що допоможуть настроїти особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з дітьми, батьками, колегами" [3, 5].

Фахова компетентність педагога, таким чином, у структурованому вигляді може бути зображена як трьохступінчаста піраміда, основу якої складають професійні знання, на їх основі формуються уміння та навички, а індивідуалізація та інтерпретація їх особистістю стає базисом розвитку професійних здібностей. Необхідною фундаментальною умовою становлення фахової компетентності виступає формування світогляду. Стабільний і безперервний розвиток всіх трьох складових на основі позитивних світоглядних позицій педагога і становить компетентність фахівця. Зазначимо лише, що знання і вміння повинні формуватись на фоні і в контексті набуття особистістю емпіричного та професійного педагогічного досвіду.

Стосовно співвіднесення понять "педагогічна компетентність" та "педагогічна діяльність", можна сказати, що компетентність є основою конкретної діяльності, а ефективність діяльності, в свою чергу, реальним відображенням рівня компетентності. Щодо порівняння структури професійної (педагогічної) компетентності зі структурою педагогічної діяльності то слід зазначити, що в структурі педагогічної діяльності виділяють: мету, об'єкт та суб'єкт діяльності, сукупність дій і операцій, за допомогою яких реалізується діяльність, результат. В структурі педагогічної компетентності присутні наступні елементи: світоглядні орієнтири, знання, уміння, здібності, досвід. Фахова компетентність педагога, окрім вище зазначених складових, обумовлюється рівнем розвитку його самосвідомості, індивідуально-типовими особливостями і професійно значущими якостями, що формуються й розвиваються в процесі навчання та саморозвитку.

В дослідженні І.П. Яшук визначені етапи формування життєвої компетентності [5, 7.]. Це адаптація особистості в середовищі, розвиток її індивідуальних особливостей та здібностей, інтеграція у соціальне середовище. Дана схема може бути покладена в основу етапів формування фахової компетентності педагога. Виходячи з того, що фахова педагогічна компетентність формується у студентів у спеціально створених умовах навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, залишимо їх як об'єктивно необхідний елемент під узагальненим поняттям "освітнє педагогічне середовище". В роботі Власової О.Ю. [4, 171] зокрема зазначається, що в умовах сучасного вищого навчального закладу виникає феномен особливого соціального середовища, який має великий виховний вплив на особистість, створює об'єктивну основу для встановлення нових суспільних відносин, формування свідомості і поведінки особистості. У вишні громадські цілі виховання трансформуються у педагогічну систему, як цілісний комплекс елементів, що перебувають у певних логічних зв'язках. Це середовище є посередником між особистістю майбутнього фахівця та суспільством. Саме через нього, як через призму, здійснюється сприймання студентом реалій буття і формується перетин зв'язків особистості з суспільством.

Основні етапи формування фахової компетентності в такому разі можуть бути представлені наступним чином: I етап – адаптація студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі; II етап – особистий розвиток в контексті оволодіння системою професійно значущих знань і умінь; III етап – інтеграція особистості у сферу професійної діяльності.

На першому етапі формування фахової компетентності студентів, існує односторонній вплив педагогічного середовища на особистість студента і присутня взаємодія суб'єкта з соціальним середовищем. На другому етапі, поряд з існуючим впливом педагогічного середовища на особистість, виникає і вплив особистості на педагогічне середовище. Сила впливу педагогічного середовища на формування особистості, на даному етапі, переважає силу впливу суб'єкта діяльності на педагогічний процес. На третьому етапі формування фахової компетентності відбувається зворотна реакція: сила впливу суб'єкту діяльності на педагогічний процес переважає силу впливу педагогічного середовища на формування особистості. Це пояснюється стійкістю сформованих світоглядних позицій та особистих переконань фахівця, набуттям досвіду і сформованій самооцінці. Використовуючи набуті знання і реалізуючи власну професійну спрямованість, студенти здатні здійснювати вплив на педагогічний процес та оптимізувати його з позицій ефективності. Через педагогічне середовище студенти здатні здійснювати вплив і на середовище соціальне: проводити просвітницьку діяльність серед населення, здійснювати педагогічний вплив на оточуючих людей, а через них на соціальні інститути суспільства.

Рівні компетентності за даною схемою можуть характеризуватись ступенем впливу особистості на оточуючу дійсність. Чим вищий рівень фахової компетентності педагога, тим більш глибокий (суттєвий) вплив здійснює він на оточуючу дійсність, як безпосереднім, так і опосередкованим впливом (через своїх вихованців, їх батьків, оточуючих людей). Це пов'язано як зі збільшенням знань, досвіду, розширенням функцій професійної діяльності, так і зі збільшенням повноважень особистості. Вищий рівень знань дозволяє оволодіти і більш ефективними засобами впливу на об'єкт та суб'єкт діяльності. Час, використаний на здобуття та оволодіння наступним рівнем знань, спрацьовує у позитиві на здобуття досвіду: більше часу – більше досвіду, а отже вищий рівень фахової компетентності, оскільки досвід збагачує особистість як професійними знаннями, так і фаховими уміннями.

Основними складовими фахової (педагогічної) компетентності фахівця виступають:

1. Система психологічних, загальнодидактичних та спеціальних фахових знань;
2. Система фахових умінь;
3. Професійні здібності та професійно значущі якості особистості.

Ефективність здійснення процесу формування фахової компетентності у студентів в процесі навчання залежить від доцільно дібраного і чітко окресленого змісту навчальної діяльності та ефективних методів і прийомів навчання. Прагнучи якомога краще підготувати майбутнього фахівця до наступної діяльності, викладачі вищої школи все частіше звертаються до інтерактивних (взаємодіючих) методик навчання. Але досить часто на заваді їх успішного використання стає комунікативна невідповідність як викладача, так і студентів, до сприйняття та

розвитку взаємодії в навчальному процесі. Щоб подолати це явище, навчання студентів у вищій доцільно будувати на засадах ділового партнерства між усіма учасниками навчальної взаємодії. Формуючи і розвиваючи вміння студентів будувати позитивну ділову взаємодію з одногрупниками та викладачами, ми тим самим сприяємо розвитку однієї з найнеобхідніших професійних якостей майбутнього фахівця – комунікативності.

Перебудова вищої освіти в Україні, пов'язана зі зміною парадигми освіти, яка в якості пріоритету розглядає розвиток особистості, її інтересів, що адекватні сучасним напрямкам суспільного розвитку. Нова освітня парадигма передбачає становлення, в процесі набуття вищої освіти, професійної та фахової компетентності, розвиток ерудиції, творчого мислення і культури особистості, але не шляхом заучування нової інформації, а в процесі засвоєння знань в контексті їх моделювання, проектування, конструювання, реалізації в практичній діяльності. Побудова освітнього процесу саме на діяльнісній та особистісно зорієнтованій основі вивчення загальнорозвиваючих та фахових дисциплін забезпечує високий рівень фахової компетентності майбутнього випускника вузу.

Формування фахової компетентності майбутніх педагогів під час навчання у вищому навчальному закладі відбувається поетапно. На першому етапі відбувається адаптація студентів до умов навчання у вищому навчальному закладі; для другого характерним є особистий розвиток студента в контексті оволодіння системою професійно значущих знань і умінь, набуття професійно значущих якостей; на третьому етапі здійснюється поступова інтеграція особистості у сферу професійної діяльності. Знання етапів формування фахової компетентності майбутніх допомагає побудові освітнього процесу у ВНЗ на засадах ділового партнерства в інтересах студентів та у відповідності до запитів соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Г.В. Беленька. – К.: Університет, 2011. – 320 с.
2. Мельник Н.І. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: теорія і практика: монографія / Н.І. Мельник. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. – 370 с.
3. Педагогічна майстерність / за ред. І.А. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.
4. Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства / укл. П.В. Дмитренко, О.Л. Макаренко; м-ли Міжнародної науково-теоретичної конференції НПУ імені М.П. Драгоманова, 18-19 жовтня 2000 р. – К., 2000. – Ч.1. – 228 с.
5. Яшук І.П. Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: автореферат дисертації ... канд. пед. наук / І.П. Яшук. – К., 2000. – 21 с.

REFERENCES

1. Byelyen'ka H.V. Formuvannya profesiyanoi kompetentnosti suchasnoho vykhovatelya doshkil'noho navchal'noho zakladu : monohrafiya / H.V. Byelyen'ka. – K.: Universytet, 2011. – 320 s.
2. Mel'nyk N.I. Profesiyna pidhotovka doshkil'nykh pedahohiv u krayinakh Zakhidnoyi Yevropy: teoriya i praktyka: monohrafiya / N.I. Mel'nyk. – Uman': FOP Zhovtyy O.O., 2016. – 370 s.
3. Pedahohichna maysternist' / za red. I.A. Zyazyuna. – K., 1997. – 349 s.
4. Psykholoho-pedahohichni problemy pidhotovky vchytel's'kykh kadriv v umovakh transformatsiyi suspil'stva / uкл. P.V. Dmytrenko, O.L. Makarenko; materialy Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova 18-19 zhovtnya 2000 r. – K., 2000. – Ch.1. – 228 s.
5. Yashchuk I.P. Formuvannya zhyttyevoyi kompetentnosti osobystosti starshoklasnykiv zahal'noosvitnikh shkil Ukrayiny: avtoreferat dysertatsiyi ... kand. ped. nauk / I.P. Yashchuk. – K., 2000. – 21 s.

А.В. БЕЛЕНЬКАЯ. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ВО ВРЕМЯ ОБУЧЕНИЯ В УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье рассматриваются вопросы сущности понятия "специальная компетентность", отличие его от понятия "профессиональная компетентность". Раскрывается структура и основные этапы формирования профессиональной компетентности у студентов педагогических специальностей в период обучения в университете. Обоснованно условия формирования профессиональной компетентности. Представлены зависимость уровня профессиональной компетентности студента от качества взаимодействия с участниками образовательного процесса и собственной социальной активности. Подчеркнута необходимость развития в процессе обучения профессионально значимых способностей и педагогического мышления будущих специалистов.

Ключевые слова: специальная компетентность, профессиональная компетентность, образовательный процесс, учебная взаимодействие, этапы формирования, условия формирования.

G.V. BIELIENKA. FUTURE TEACHERS' VOCATIONAL COMPETENCE FORMATION DURING THE STUDYING AT THE UNIVERSITY

The article is devoted to the essence of the term "vocational competence" and its difference with the notion of the "professional competence". The author expands its structure and main stages of students' of pedagogical universities competence formation. Conditions of professional competence formation are also grounded. The dependence of students vocational competence on the quality of the interaction with the participants of the educational process and their social activity. The necessity of the learning process professionally significant abilities and characteristics of pedagogical thinking of future specialists are emphasized.

Key words: vocational competence, professional competence, educational process, educational interaction stages of the conditions of formation.

Рекомендовано до друку.
Д-р пед. наук, проф. С.А. Литвиненко.
Одержано редакцією 04.05.2017 р.